

TEADUS- JA KUNSTILOOME NING –ARENDS

Teadus- ja kunstiloome valdkonna üldistest TÜ-sisestest arengutest on TÜ VKA jaoks oluline kunstiloome eristaatuse jätkuv arvestamine TÜ sisestes akadeemilisele töötajale esitatavates nõuetes. Nimelt võib kunstierialadel vastavalt TÜ nõukogu septembris 2010 kinnitatud „Õppejõudude ja teadustöötajate ametinõuetele“ dotsendiks või professoriks saada magistrikraadi omav tunnustatud loomeisik – üldreeglina kehtib sel puhul doktorikraadi nõue. Dokumendis on ka kirjas, et kunstialadel ja rakenduslikel erialadel hinnatakse pädevust teadustööle ja arendustegevusele lisanduvast või neid asendavas loomingulises kutsetöös ning et loometööd hinnatakse võrdselt teadustööga.¹

TÜ VKA osakonnad vaatasid lõppenud õppeaastal üle 2005. aastal eelnõuna valminud teadus- ja kunstiloome võrdlustabeli, mille edasiarendust saaks kasutada õppejõudude ametinõuetele vastavuse hindamisel. Tabelile on põhjust taas kord otsa vaadata algaval õppeaastal, kui vastusena Humaniora valdkonnanõukogu töö lakkamisele loodetavasti käivitub looverialade ülikoolisisene tihe koostöö mõnes uues vormis, nt konsortsiumina. Üks koostöö eeldatavaid ülikoolisiseseid ülesandeid on teadus- ja kunstiloome võrdse väärtustamise tarbeks üldarusaadava protseduuri loomine.

Teadusloome võtmeks on töötajate haridustase. 2011. aasta aprilli seisuga töötas TÜ VKA-s 11 doktorikraadiga ning 18 doktorikraadi omandavat inimest, neist 23 kuulub akadeemilise personali hulka (professor, dotsent, lektor, teadur) ning 6 on administratiivtöötajad. Akadeemilisest personalist on doktorikraadiga 12 % (9 inimest 75-st). TÜ-sisene eesmärk on aastaks 2015 tagada, et 70 % korralistest õppejõududest ja teadustöötajatest on doktorikraadiga. Kriitilise tähtsusega on selle taseme saavutamine doktoriõpet pakkuvas üksustes, mille hulka TÜ VKA ei kuulu.

Lõppenud õppeaastal jätkus TÜ VKA traditsioon taotlema ja saada toetust TÜ-sisest teaduse baasfinantseerimise eelarvest. Sel aastal sai rahvusteaduse eraldisest 15 392-eurose toetuse kultuuriakadeemia pärimuse kogumise projekt, mis teostub koostöös etnoloogia ja rahvaluule üliõpilaste ühinguga NEFA Tartu. Kogutud pärimuse põhjal tekib nii iseseisev väljaanne kui ka väärtuslik infokogu, mida edaspidigi nii ajaloolise mälu hoidmiseks kui teadustöökäsitada.

Kärt Summataveti monograafia „Kihnu Roosi. Minu elu lugu“ esitlusega septembris 2010 realiseeriti viimane etapp TÜ-sisest 2-aastasest teaduse baasfinantseerimise projektist „Loomemajandusliku ettevõtlikkuse ja IKT suunalise väljundipõhise võimekuse tõstmine loovkunstides interdistsiplinaarsete alus- ja rakendusuuringute kaudu“ (eelarve 120 791 eurot). See 2008. aasta algusest kestnud projekt pakkus 4 teadurile (lisaks Kärt Summatavetile Äli Leijen, Priit-Kalev Parts ja Ave Matsin) võimaluse realiseerida oma uurimissuundi otsides nende ühisosa ning uudseid väljundeid. Projekti raames valmis 34 publikatsiooni, osaleti 21 konverentsil, pandi alus pärandtehnoloogia väljaannete sarjale Studia Vernacula ning anti tõuge reale rakendusprojektidele.

¹ Arusaam teadus- ja kunstiloome võrdväärsest väärtuslikkusest ei ole TÜ sisest siiski üldlevinud. Nii näiteks on TÜ 2010. aasta arengukava täitmise aruande materjalides esitletud joonis, kust selgub, et perioodil 2005-2009 ei ole 16 meie 18-st professorist, dotsendist või vanemteadurist avaldanud ühtki kõrgetasemelist artiklit. Looverialade dotsentide ja professorite arvestamine selles statistikas ei ole asjakohane, nende väljajätmine eeldanuks aga aruande kokkupanijate enamast süvenemist temaatikasse.

Lõppenud õppeaastal arutati teadusnõukogus mitmel korral võimalikke tulevaste teadusprojektide suundi. VKA *eelisarendatavaks uurimissuunaks* määratleti pärandtehnoloogia, mida realiseerib rahvusliku käsitöö osakond. Lähiaastatel loob selle uurimissuuna põhilise raamistiku pärandtehnoloogia rakenduskeskuse loomise projekt Pärtel (eelarve 389 320 eurot). Muude uurimissuundade arendamist takistab VKA doktorikraadiga töötajate hõivatus teiste TÜ üksuste või Eesti teadusasutuste projektidega – vaid 5 11-st doktorikraadiga töötajast on TÜ VKA täiskoormusega töötajad. Samas doktorikraadi taotlejaist on seda enamik, nii-et olukord eeldatavasti muutub edaspidi.

Teaduspublikatsioonide klassifikatsioonis eriti kõrgelt hinnatavaid² üllitisi avaldasid

- prof Tõnis Mets, Ivo Karilaid, Urmo Reitav, Leen Rahn (kultuurhariduse osakond);
- Madis Arukask, Jaak Valge, Äli Leijen (teadus- ja kunstiloome osakond);
- Guldzahon Jussufi, Tuulike Agan (muusikaosakond);
- Ave Matsin, Kärt Summatavet (rahvusliku käsitöö osakond);
- Lea Leppik (infohariduse osakond);
- Sven Heiberg (etenduskunstide osakond).

Kunstiloome olulisemaid ja väljaspoole nähtavamaid märksõnu oli sel õppeaastal *laulu- ja tantsupeod*. Nendega oli ühes või teises rollis seotud terve rida VKA-lasi, kellest mõned on nimetatud järgmistes lõikudes.

24.-26.06 toimus Leedus XVI üliõpilaste laulu- ja tantsupidu Gaudeamus, kus osalesid TÜ VKA segakoor ja rahvatantsijad. TÜ VKA vilistlastest või üliõpilastest koosneva ansambli Paabel saatel esitasid eestlased esmakordselt Gaudeamuse ajaloos tervikteose, helilooja Tauno Aintsi poolt just selle ürituse tarbeks kirjutatud "Loomiseloo", mille põhimotiivi looja on VKA pärimusmuusika dotsent Celia Roose ja sõnade autor VKA direktor Anzori Barkalaja. Gaudeamuse korraldustoimkonna liige oli VKA haldusdirektor Tonio Tamra.

Pärast Gaudeamust suundusid VKA tantsijad ja lauljad laulu- ja tantsupearu „Maa ja Ilm“ proovidesse. 01.-03.07 toimunud kontsertidel oli üheks puhkpilliorkestrite dirigendiks VKA õppedirektor Harry Illak, koondorkester esitas Tonio Tamra seadeid ning lastekoori repertuaaris oli lugu Kulla kutse, mille autorite seas on Anzori Barkalaja.

Akadeemiliste töötajate aastaaruannete³ alusel võib tuua esile mõned uuenduslikumad ja/või laiemat avalikku tähelepanu ärratanud kunstiloomeprojekti näited VKA täiskoormusega töötajatelt:

- Mulgi rahvarõivaraamatu koostamine – Ave Matsin (rahvusliku käsitöö osakond);
- Esinemine ansambli Eesti Keeled koosseisus maailmanäitusel EXPO Hiinas – Ain Agan (muusikaosakond);
- Lavastused Eesti teatrites - Jaanika Juhanson, Peeter Raudsepp, Kalju Komissarov (etenduskunstide osakond);
- Isikunäitused – Christi Kütt, Kristi Jõeste, Kaisa Puustak (rahvusliku käsitöö osakond);
- Vana maamaja käsiraamatu väljaandmine – Joosep Metslang (rahvusliku käsitöö osakond);

² Aluseks Eesti Teadusinfosüsteemi klassifikaator: 1.1. – 1.3. teadusajakirjade artiklid; 2.1. – 2.2. monograafiad; 3.1.-3.3. artiklid kogumikes, spetsiifilised teadusväljaanded; 4.1. teaduskogumike toimetamine; 5.1. kõrgetasemeliste konverentside teesid.

³ Akadeemilise töötaja aastaaruanne on iga-aastaselt koostatav kohustuslik ülevaade TÜ koosseisulise akadeemilise töötaja (professor, dotsent, lektor, assistent, õpetaja, juhtivteadur, vanemteadur, teadur) tegemistest eri valdkondades, sh teadus-, loome- ja projektitöö. Vabatahtlikult võivad aruande täita administratiivtöötajad. VKA-s on aruande täitjaid 84. Aruanne täidetakse astronoomilise aasta, mitte õppeaasta kohta.

- Tartu Hansapäevade linna, lavade ja esinemispaikade kujundus – Kersti Rattus (etenduskunstide osakond);
- Eesti krooni jäädvustamiseks emiteeritud meenemüntide sarja "Viimased kroonid" 25-kroonise meenemündi kujundamine – Kärt Summatavet (rahvusliku käsitöö osakond).

Teadus- ja kunstiloome arendusprojektidest/-algatustest, mis hõlmavad kõiki TÜ VKA osakondi, võib korraldusliku poole pealt esile tõsta VKA kõigi osakondade *lõputööde digiteerimisega* alustamist koostöös TÜ raamatukoguga. Digiteerimisprojekti (eelarve 14 699 eurot) elluviimise käigus tõusid tulipunkti autoriõiguste ning lõputööde kvaliteedi küsimused. Tähendab ju digiteerimine tööde senisest kergemat avalikkusele kättesaadavust, mis teeb nähtavaks nii lõputööde tugevused kui paraku ka nõrkused. Teadus- ja kunstiloome osakonna seisukoht on, et lõputöö avaldamata jätmise seoses kahtlustega autoriõiguste riivamises või töö kvaliteedis peab olema suur erand – on normaalne, et kaheldava väärtusega tööd ei jõuagi kaitsmiseni. Sellest põhimõttest lähtudes jätkame projekti senise kogemuse analüüsi ning edasiste sammude planeerimisega sügisel 2011.

Tulevikku suunatud tähendusega on investeringuprojekt *3D labor ehk kiirprototüüpimise keskus* (eelarve 159 865 eurot). Euroopa Liidu Sotsiaalfondi toetusega valmivas laboris on võimalik muuta arvutis loodud kolmemõõtmeline kujutis käegakatsutavaks objektiks. Labori koosseisu kuuluvad lisaks 3D printerile ka skanner, suuremõõtmeline printer ning arvutid. Labori põhiline eesmärk on tekitada vahendid interdistsiplinaarseks koostööks tehnoloogiavaldkonna ja kunstide valdkonna vahel (pärandtehnoloogiatel põhineva disaini uurimine ja rakendamine, teatrikunsti visuaaltehnoloogiate rikastamine robotika ja materjaliteaduste valdkondade teadmusega, robotika valdkonna rikastamine kunsti ja disaini valdkonna meetodikatega arendamiseks intelligentse disainitehnika suunda).

Esmakordselt valmis sel õppeaastal osakondadeülene *parimate lõputööde kogumik Lõimik*, kus on esitletud nii teoreetilised kui loov-praktilised lõputööd. Lõimik ilmus veebiraamatuna aadressil <http://loimik2011.kultuur.edu.ee/>. Veebiraamatu võimalusi kasutasid eriti hästi ära muusikaosakonna esindajad, lisades tekstile fotosid, videosalvestusi, helinäiteid. Kuna VKA-s on traditsiooniliste teoreetiliste lõputööde kõrval paljudel erialadel ka loov-praktilised lõputööd, siis on veebiraamat üks väheseid viise kõiki erialasid ühiselt tutvustada.

Sel aastal olid VKA õppejõud edukad TÜ-sisesel *kõrgkooliõpikute konkursil*. 4 esitatud taotlusest said toetust Katrin Nielsen (kultuurhariduse osakond) „Protsessdraama kompass“ ning Lembit Õunapuu (teadus- ja kunstiloome osakond) „Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes“.

Rakendusliku suunaga projektide raames loodi näiteks lõimumisteemaline mudeldusmäng (Ivar Männamaa (kultuurhariduse osakond)) ning korrastati dokmendi halduse terminoloogiat (Veiko Berendsen (infohariduse osakond)).

Kokkuvõtteks. Tegu oli traditsiooniliselt viljaka aastaga, mida eriliselt märgivad kõrgetasemeliste teaduspublikatsioonide arvu kasv ning mitme suure-eelarvelise rakendusprojekti käivitumine (3D labor, Pärtel). Esmakordselt realiseerus osakondadeülese silmapaistvate lõputööde kogumiku idee. Loometööd motiveerisid suursündmustena üliõpilaslaulupidu Gaudeamus ning koolinoorte laulu- ja tantsupidu „Maa ja ilm“.